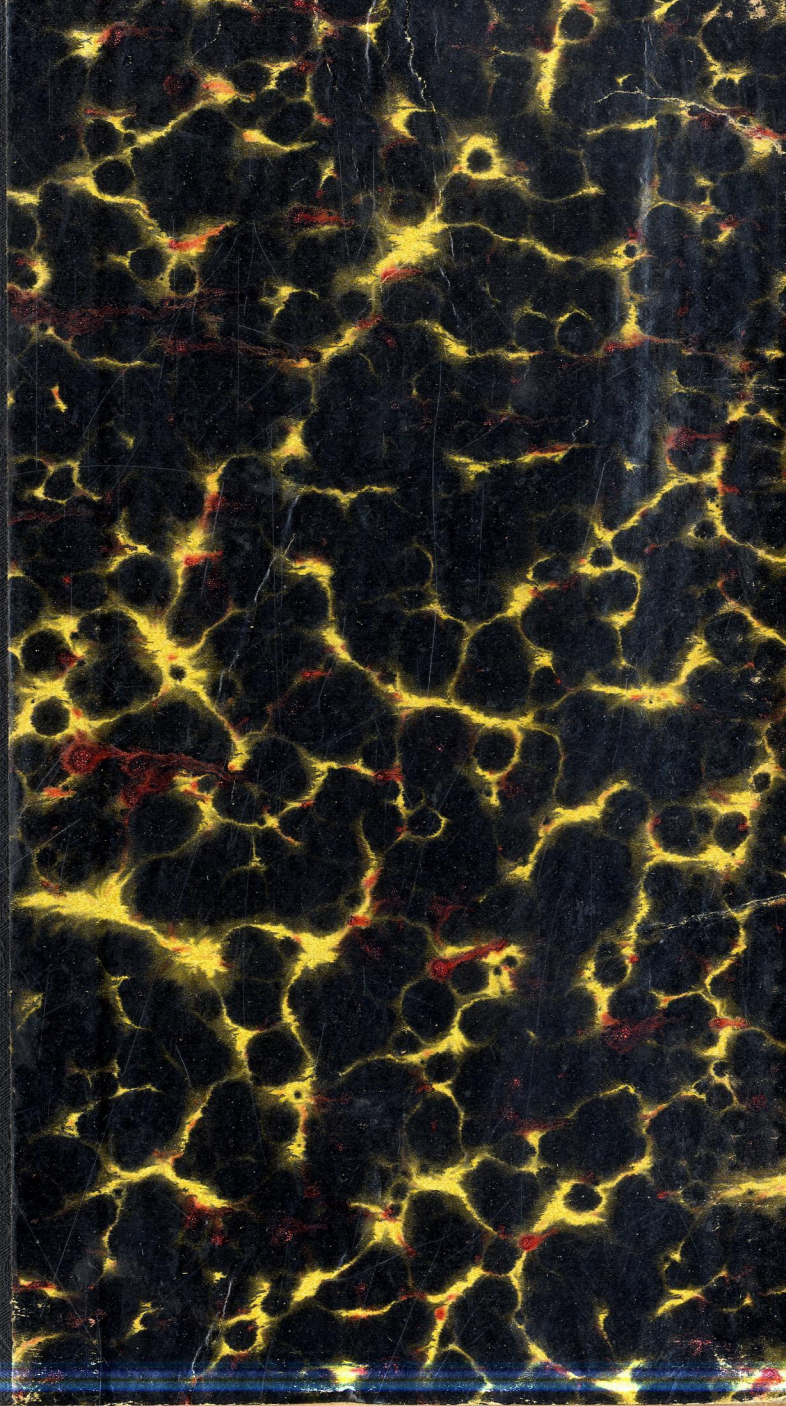








Проф. Мих. Грушевскій.

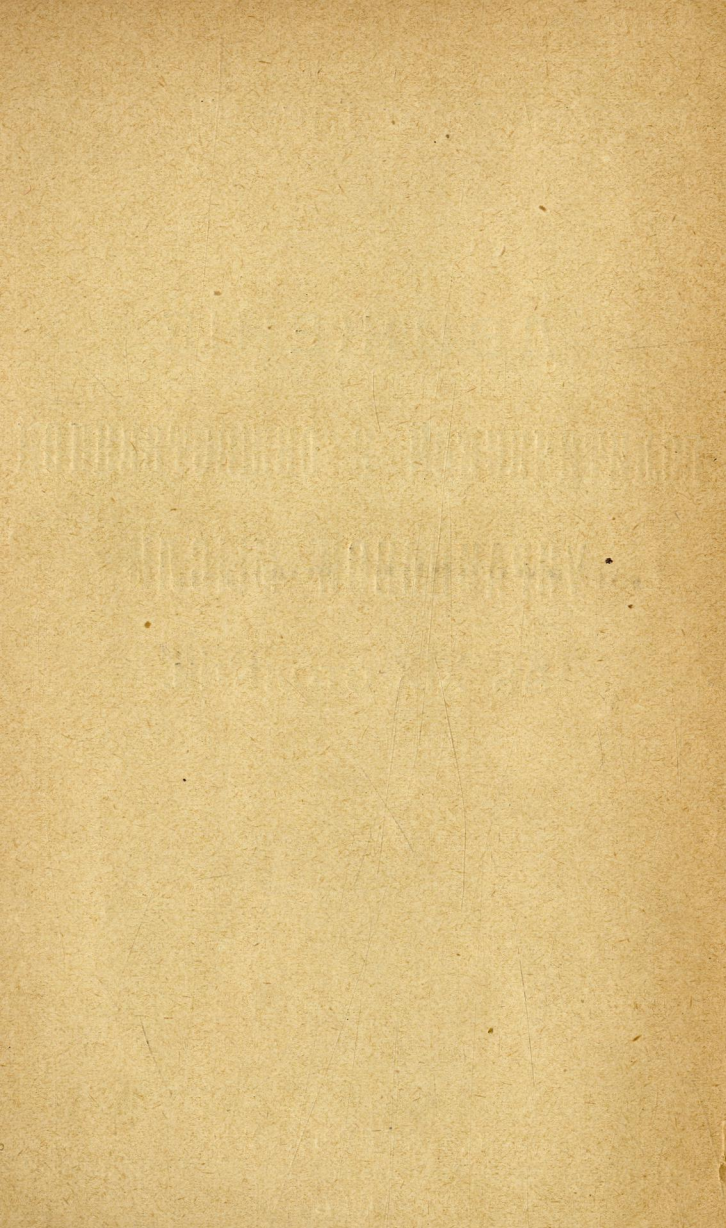
ДВИЖЕНІЕ
ПОЛИТИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ
УКРАИНСКОЙ МЫСЛИ
въ XIX столѣтіи.

БІБЛІОТЕКА МОНАСТІРЯ
О. О. ВАСИЛЯН
В ЖОВКВІ

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія т-ва „Общественная Польза“, Б. Подъяч., 39.

1907.



06, 10
Проф. Мих. Грушевскій.

Д В И Ж Е Н І Е
ПОЛИТИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ
УКРАИНСКОЙ МЫСЛИ
въ ХІХ столѣтіи.

~~ІГУМЕНАТ МОНАСТИРЯ
О. С. БАСИЛЯН
в НОВЫІ.~~

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія т-ва „Общественная Польза“, Б. Подъяч., 39.
1907.

03(23w)S

T3(24x)4/5-42

45537

11
72520

Комп. 1.

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ✓ 72520

40.787

1478

Прошлый вѣкъ начался на Украинѣ подь знакомъ уничтоженной гетманщины: сожалѣніями объ утратѣ автономіи и мечтами объ ея возстановленіи. Болѣе импульсивный Капнистъ, послѣдній представитель активных автономистовъ XVII—XVIII в., въ качествѣ делегата своихъ земляковъ, „доведенныхъ до отчаянія тиранніей русскаго правительства“, неудачно пробуетъ заручиться поддержкой прусскаго правительства на случай украинскаго возстанія для сверженія „русскаго ига“ и возстановленія „старого козацкаго устройства“, съ потерей котораго не можетъ, по его словамъ, помириться козацкое войско ¹⁾. Болѣе сдержанный поэтъ, родоначальникъ возрождающейся украинской литературы, посвящаетъ свою извѣстную строфу—элегическій вздохъ—отшедшей гетманщинѣ:

Такъ, вічної памяти, бувало
У насъ в гетьманщині колись:
Такъ просто військо шикovalo,
Не знавши: стій, не шевелись!

Первоначально напечатано въ журналѣ «Украинскій Вѣстникъ», № 9 (16 іюля 1906).

1) Подробнѣе въ моемъ „Очеркѣ исторіи украинскаго народа“, гдѣ гл. XX—XXIV (новаго изданія) посвящены исторіи упадка и возрожденія украинства въ XVIII—XIX вѣкахъ.

Так славнії полки козацькі
Лубенський, Гадяцький, Полтавський
В шапках було, як мак, цвітуть!
Як грянуть, сотнями ударять,
Передь себе пики наставлять,
То мов мітлою все метуть ¹⁾.

Со временемъ, однако, эти мечты и вздохи становятся слабѣе и глуше. Возстановленіе (очень преходящее и частичное) старыхъ учрежденій гетманщины, предпринятое, въ общей реакціи предшествующему царствованію, императоромъ Павломъ, не поддержало ихъ сколько-нибудь замѣтнымъ образомъ. Наоборотъ, оно могло до нѣкоторой степени даже расхолодить въ этихъ мечтахъ украинское общество, уже отвыкшее отъ этихъ старыхъ учрежденій, именно тѣмъ, что поставило его лицомъ къ лицу съ этими старыми призраками. И если въ правительственныхъ кругахъ не прекращаются подозрѣнія украинской аристократіи въ планахъ возстановленія гетманства, если даже толки называютъ все новыхъ и новыхъ кандидатовъ на гетманскую булаву,—то несомнѣнно, что въ этихъ подозрѣніяхъ говорила болѣе беспокойная „совѣсть“ правительства, чѣмъ факты реальныхъ настроеній этой украинской аристократіи. Послѣдняя весьма спокойно сочетавала платоническіе вздохи о старинѣ съ ревностной службой новому режиму и еще болѣе ревностными заботами объ упроченіи своего личнаго и классоваго благополучія, на почвѣ новыхъ порядковъ.

¹⁾ „Такъ бывало и у насъ когда-то въ блаженной памяти гетманщинѣ: такъ войско строилось въ свободные ряды, не зная: „стой“, „не шевелись!“ Такъ славные козацкіе полки Лубенскій, Гадяцкій, Полтавскій цвѣли, бывало, какъ макъ, своими шапками, а какъ грянуть, ударять сотнями, высунувъ передь собою пики, то метуть передь собою все какъ метлою“ (Котляревскій, *Виргиліева Енеида*, ч. IV). Рѣчь идетъ о замѣнѣ козацкой службы регулярною, о которой, какъ о предметѣ всеобщаго неудовольствія, говорилъ Капнистъ.

Болѣ реальны были симпатіи и стремленія къ возвращенію казачьяго строя среди украинскихъ массъ. Въ лѣвобережной Украинѣ къ нимъ съ большимъ успѣхомъ обращалось не разъ само правительство, надеждами на возвращеніе этого строя заохочивавшее украинское населеніе къ волонтерской службѣ въ козацкихъ полкахъ, формировавшихся въ трудныя минуты, но затѣмъ оставлявшее эти надежды безъ исполненія. Такъ было во время нашествія Наполеона, и позже, во время польскаго возстанія 1831 г. ¹⁾. Въ правобережной Украинѣ (Кіевской губ.) эти стремленія прорвались во время формированія ополченій для крымской кампаніи, когда крестьяне массами заявляли о своемъ желаніи идти на врага и помогали перечисленія ихъ въ козаки. Но въ основаніи этихъ стремленій, кромѣ козацкой традиціи, лежали иные мотивы, соціально-экономическаго характера: съ возстановленіемъ козакаго устройства и перечисленіемъ въ козаки населеніе надѣялось освободиться отъ крѣпостной зависимости, податей, рекрутчины—словомъ, осуществить тѣ основы, на которыхъ опиралась старая козачина XVII вѣка.

Эту же демократическую, такъ сказать, сторону козацкой традиціи поддерживаетъ и выдвигаетъ украинское народничество, нарождающееся во второй четверти XIX столѣтія и въ своемъ развитіи значительно опережающее народничество великорусское. Съ одной стороны, здѣсь дѣйствуетъ начавшееся съ конца XVIII в. рѣшительное обращеніе къ народному языку и народной стихіи въ возрождающейся украинской литературѣ; съ другой,—вліяніе идей западно-европейскаго романтическаго народничества, поддержанное впечатлѣніями

¹⁾ Въ 1830-хъ гг. правительство, опасаясь козацкихъ мечтаній, распорядилось даже перечислить этихъ козаковъ-добровольцевъ въ регулярную службу (на 18 лѣтъ!), а нѣкоторые полки были принудительно водворены на жительство на Кавказѣ.

славянскаго возрожденія и замѣтное въ украинскомъ обществѣ уже во второмъ десятилѣтіи XIX в., а вполне опредѣленно выступающее въ третьемъ. Въ результатъ являются запечатлѣнные уже вполне сознательнымъ демократизмомъ народническія теченія, для которыхъ украинскія массы, украинскій народъ становится не только предметомъ сочувствія въ его угнетеніи и стремленій къ улучшенію его общественнаго и экономическаго положенія, но и предметомъ почитанія, какъ носитель правды и красоты жизни, возможное приближеніе къ которому становится руководящею идеею творчества и народоизученія. Старые герои козачины блекнутъ и меркнутъ передъ новымъ коллективнымъ и безымяннымъ героемъ—сѣрою массою, стремленія которой къ свободѣ и общественной справедливости вдохновляютъ новыя поколѣнія украинскаго общества.

Наиболѣе яркій и импульсивный представитель этого народничества (младшаго поколѣнія), Шевченко уже съ презрѣніемъ отворачивается отъ политикановъ-гетмановъ, этого „варшавскаго сора и грязи Москвы“, не умѣвшихъ стать на почвѣ народныхъ интересовъ, отстаивать свободу и свободный строй своей родины, закабалившихъ ее московскому самодержавію, а выдвинувшія ихъ народные массы—старому и новому „панству“. Къ увлекающимъ его мечтамъ о былой „славѣ Украины“ неизмѣнно примѣшивается эта горькая память о погубившей ее розни старшины и народныхъ массъ, объ этихъ „тяжкихъ дѣлахъ“, забвеніе которыхъ онъ готовъ купить цѣною собственнаго „веселого віка“. Истиннымъ героемъ его и его единомышленниковъ дѣлается революціонный народъ, то козачество, которое ставитъ себѣ цѣлью достигнуть такого общественнаго строя, гдѣ не было бы „ни холопа, ни пана“. Болѣе радикальный, чѣмъ его товарищи, поэтъ мечтаетъ о новомъ народномъ возстаніи, которое „вражьей злою кровью“ омыло бы „оскверненную землю“ его родины и превратило бы раздѣленную рабствомъ однихъ и господствомъ другихъ, разъединенную сословными и

экономическими привилегіями украинскую народность въ „великую, новую, свободную семью“ ¹⁾).

При такомъ отношеніи къ прошлому у этого младшаго поколѣнія народниковъ неизбѣжно должно было исчезнуть то консервативно-лояльное отношеніе къ современнымъ условіямъ, къ самодержавному режиму Россіи и провозглашенной имъ официальной формулѣ православія, самодержавія и народности, которое умѣло сочетать со своимъ народолубіемъ старшее поколѣніе украинскихъ народниковъ, находившее много точекъ соприкосновенія съ консервативно-реакціоннымъ славянофильствомъ и официальнымъ народничествомъ великорусскимъ. Съ половины XIX вѣка этотъ консерватизмъ и официальный патріотизмъ, встрѣчающійся у представителей стараго поколѣнія и у разныхъ *minores gentes* младшаго, нужно рѣшительно считать пережиткомъ, отжившею точкою зрѣнія для украинства. И здѣсь наиболѣе рѣзкимъ и сильнымъ выразителемъ новаго настроенія является опять-таки Шевченко, съ необыкновенною, ни прежде, ни послѣ невиданною силою заклеившій уродства самодержавнаго режима, обрушившійся на его носителей со всею горячностью негодованія не только поработенной Украины, но и порабащаемого общества Россіи. Страшныя репрессіи, нравственныя пытки, которыя встрѣтили его за смѣлыя слова, не сломили его гнѣвнаго духа, клеймившаго съ одинаковою силою до ссылки и послѣ возвращенія ея и „сатраповъ-унтеровъ“, и представителей темной и реакціонной церкви, и раболѣпствующую массу „нѣмыхъ, подлыхъ рабовъ“, „лакеевъ капрала пьянаго“ ²⁾).

Самодержавному режиму кружокъ Шевченка (такъ называемое кирилло-мееодіевское братство) проти-

¹⁾ Знаменитый его „Заповіт“ (завѣщаніе), писанный въ расцвѣтъ творчества, въ концѣ 1845 г.

²⁾ Отысканный недавно отрывокъ его стихотворенія „Юродивий“ съ необыкновенною силою рисуешь это настроеніе поэта въ послѣдній періодъ его творчества

вопоставлялъ идею свободной славянской федераціи. Это было возобновленіемъ федеративныхъ идей „Соединенныхъ Славянъ“ 1820-хъ годовъ, но съ тою существенною поправкою, что принципъ національной федераціи проводился теперь и внутри восточнаго славянства ¹⁾. Украина должна была явиться самостоятельнымъ членомъ федераціи, составленной изъ самоуправляющихся національныхъ тѣлъ („такъ, чтобы каждый народъ составлялъ особенную рѣчь-посполитую“), объединенныхъ федеральнымъ правительствомъ—„общимъ славянскимъ соборомъ изъ представителей всѣхъ племенъ“. Демократическая организація ея должна была вѣнчаться республиканскимъ устройствомъ: „правленіе народное, съ правителемъ, избраннымъ на время“. Сословному строю, официальной народности и религіи, полицейскому гнету кружокъ противопоставлялъ требованія „всеобщаго равенства и никакого различія сословій“, религіознаго равноправія, свободы мысли и слова, а ближайшею цѣлью своею ставилъ „искорене-

(послѣ ссылки); поэтъ обращается въ немъ къ воспомина-
ніямъ своей кievской жизни 1840-хъ г., когда

Капраль Гавриловичъ безрукий
Та унтер паний Долгорукий
Украйну правили...

... Не вам,
Не вамъ, въ мережаній ливреї
Доносчики і фарисеї,
За правду пресвятую встать
І за свободу! Розпинай,
А не любить ви вчились брата..

1) Къ сожалѣнію, остаются непровѣренными показанія о существованіи въ 1820-хъ годахъ „Малороссійскаго общества“, ставившаго своею задачею осуществленіе политической независимости Украины; если эти показанія имѣютъ въ себѣ что нибудь реальное, мы имѣли бы въ немъ современную украинскую поправку къ планамъ освободительнаго движенія Россіи 20-хъ годовъ.

ніе рабства и всякаго униженія низшихъ классовъ“ и всеобщее распространеніе грамотности ¹⁾).

Донось на кирилло-мееодіевское общество и вызванный имъ процессъ, окончившійся полнымъ разгромомъ его, заключеніемъ и ссылкой членовъ (1847), внесли замѣтную остановку въ развитіе идей, которыми были проникнуты кирилло-мееодіевскіе „братчики“. Когда изъ своихъ подневольныхъ мѣстопробываній они собрались (увы, далеко не всѣ) въ концѣ 1850-хъ и началѣ 60-хъ годовъ въ Петербургѣ, ихъ захватила волна тогдашняго освободительнаго движенія, „великихъ реформъ“, центральнымъ вопросомъ которыхъ для нихъ являлся такъ давно и любовно разрабатывавшійся въ украинской литературѣ вопросъ объ уничтоженіи крѣпостного права. Передъ этимъ вопросомъ дня отодвинулись на второй планъ политическіе идеалы кирилло-мееодіевского кружка, а съ другой стороны—поблѣднѣло и стушеввалось недоброжелательное отношеніе къ украинскому „провинціализму“, наблюдавшееся у великорусскихъ „прогрессистовъ“ (вспомнимъ рѣзкіе выходы Бѣлинскаго противъ украинской литературы вообще и противъ Шевченка въ частности). Основанный кирилло-мееодіевцами журналъ „Основа“ (1861—2) явился выразителемъ тѣсной связи украинства съ тогдашнимъ освободительнымъ движеніемъ Россіи, съ прогрессивнымъ великорусскимъ обществомъ. Главное вниманіе обращаетъ онъ на вопросы освобожденія крестьянъ, землеустройства и самоуправленія украинскаго крестьянства, въ связи съ развитіемъ этихъ вопросовъ для цѣлой имперіи. Далѣе выдвигаются вопросы о мѣрахъ успѣшнѣйшаго распространенія грамотности и образованія, воскресныхъ школахъ, изданіи учебниковъ на народномъ языкѣ и т. д.

¹⁾ „Уставъ“ и „Правила“ кружка помѣщены въ журналѣ „Былое“ (за февраль 1906 г.).

Активный періодъ и на этотъ разъ продолжался недолго. Послѣдовавшее уже въ 1863 г. первое запрещеніе украинскаго слова (валуевскій циркуляръ) положило конецъ планамъ популярно-научной и учебной литературы, а затѣмъ и литературному движенію вообще. Проявленія общественной и личной инициативы подверглись также суровымъ преслѣдованіямъ,—выпасылки и аресты задавили попытки организаціонной дѣятельности. Возобновившіяся затѣмъ, послѣ почти десятилѣтняго антракта, главнымъ образомъ въ Кіевѣ, попытки легальной литературной и научной дѣятельности, изученія народной жизни, ея экономическихъ и общественныхъ условій, также скоро были задавлены новымъ, еще болѣе категорическимъ и абсолютнымъ запрещеніемъ украинскаго слова, создавшимъ новый „антрактъ“ въ развитіи украинства въ Россіи (указъ 1876 г., оставшійся въ силѣ вплоть до „временныхъ правилъ о неповременной печати“ 1906 г.).

Въ такихъ условіяхъ, гдѣ абсолютно запретными для Украинцевъ оставались цѣлыя области духовной дѣятельности, какъ научная, популяризаторская, переводная литература на украинскомъ языкѣ; гдѣ почти непреодолимыя преграды полагались украинской беллетристикѣ, украинскому театру; гдѣ съ серьезными препятствіями приходилось считаться даже изученію прошлаго и настоящаго Украины, украинскаго языка, исторіи, этнографіи; гдѣ самое подозрѣніе въ сочувствіи „укаинофильскимъ идеямъ“ считалось преступленіемъ, признакомъ „сепаратизма“; гдѣ преслѣдовалось всякое проявленіе стремленій къ подъему культурнаго уровня украинскаго народа, его общественнаго и національнаго сознанія, всякое обращеніе къ его родному языку, какъ орудію культурнаго движенія,—въ такихъ условіяхъ, конечно, не мыслимо было сколько нибудь правильное движеніе не только украинской литературы или науки, но и политической и общественной мысли, лишенной всякихъ легальныхъ органовъ своего развитія. А эти условія съ періодами

обостренія и смягченія, но въ общемъ почти безъ измѣненій, затянулись на полныхъ сорокъ лѣтъ!

Наиболѣе импульсивные элементы украинскаго общества въ виду все болѣе усиливающейся правительственной реакціи и невозможности легальной политической и общественной дѣятельности примыкали къ современнымъ революціоннымъ движеніямъ Россіи и, выдвигая на первый планъ интересы политической борьбы, склонны были пренебрегать національными запросами, откладывая ихъ „на другой день послѣ побѣды надъ самодержавнымъ режимомъ“. Люди не допускавшіе такого пренебреженія, дорожившіе развитіемъ также и національной стороны общественнаго движенія, постепенно,—начиная уже съ первыхъ за-
прещеній (1863), переносятъ свою литературную, отчасти и общественную дѣятельность за границы Россіи, въ австрійскую Украину, въ сосѣдній Львовъ,—въ виду непреодолимыхъ препятствій, ставившихся украинству въ Россіи.

Подъ воздѣйствіемъ этого вліянія и непосредственнаго участія украинскихъ силъ въ мѣстной литературной работѣ, галицкая литература и общество, значительно отставшія подѣ соединеннымъ господствомъ реакціонно-клерикальной польской шляхты и такой же австрійско-польской бюрократіи, теперь въ ускоренномъ темпѣ проходятъ стадіи развитія украинской общественной мысли, отъ наивнаго козакофільства къ романтическому, потомъ болѣе реальному народничеству и, наконецъ, къ соціалистическимъ и радикально-прогрессивнымъ направленіямъ. Соединенными силами галицкихъ дѣятелей и Украинцевъ изъ Россіи, наряду съ эволюціей литературной, съ выработкою формъ и средствъ просвѣтительной и вообще культурной работы, производится на украинской почвѣ Галиціи провѣрка и практическое приложеніе политико-общественныхъ схемъ и программъ, вырабатываются практическія формы общественной и политической организаціи и

т. п. ¹⁾. Съ 1890-хъ годовъ особенно, Галиція дѣлается горниломъ украинской политической и общественной мысли для всей Украины, такъ сказать—образцовой школой политической и культурной работы, въ которой принимаютъ живѣйшее участіе политически настроенные элементы украинскаго общества Россіи. Между тѣмъ правительственныя репрессіи украинству, съ одной стороны, и не національный (часто даже антинаціональный, централистическій) характеръ революціонныхъ движеній—съ другой, приводятъ другую часть украинскаго общества къ принципиальному исключенію изъ ближайшей программы украинства задачъ политическаго характера и сведенію его къ задачамъ чисто-культурнымъ—такъ называемому культурничеству.

Наиболѣе яркимъ и вліятельнымъ для своего времени представителемъ перваго, такъ сказать—политическаго направленія былъ Драгомановъ († 1895), членъ кіевскаго украинскаго кружка 70-хъ гг., въ своемъ позднѣйшемъ положеніи эмигранта имѣвшій непосредственное воздѣйствіе на галицкое движеніе, но въ значительной степени также и на украинскіе кружки Россіи 1880-хъ и начала 1890-хъ гг. Въ сферѣ общественной это былъ эволюціонный социализмъ, съ сильнымъ народническимъ оттѣнкомъ, служившій, такъ сказать, смягченною параллелью къ землевольческимъ и народовольческимъ теченіямъ Россіи. Въ сферѣ политической—демократическій конституціонализмъ и федерализмъ, представлявшій новое, исправленное изданіе федералистическихъ идей Кирило-мееодіевцевъ, освобожденныхъ отъ религіознаго мистицизма, которымъ была сильно проникнута Кирилло-мееодіевская программа, и перенесенныхъ съ почвы славянофильской (федерація славянскихъ народовъ) на реальную почву современныхъ отношеній. Своей цѣлью онъ ста-

¹⁾ См. краткій очеркъ въ моей статьѣ „Украинскій Пьемонтъ“; подробности въ XXV главѣ „Очерка исторіи украинскаго народа“.

вилъ перестройку современной Россіи на федеративныхъ началахъ, съ національно-территоріальной автономіей во главѣ угла (у самаго Драгоманова, впрочемъ, этотъ принципъ національно-территоріальной автономіи неудачно затемнялся идеей автономіи областной).

Культурничество, — многочисленныхъ представителей котораго, живущихъ и умершихъ, менѣ яркихъ въ общемъ, чѣмъ какимъ былъ Драгомановъ для политическаго украинства, я не буду перечислять, — въ свою очередь пошло въ двухъ направленіяхъ. Одно, представленное отчасти кружкомъ „Кіевской Старины“, имѣло, — позволю себѣ такъ выразиться, — характеръ болѣе общерусскій. Оно оставляло политическую и общественную работу, въ болѣе либеральномъ или болѣе консервативномъ направленіи (смотря по взглядамъ отдѣльныхъ представителей этого направленія), такъ сказать, общеимперскимъ элементамъ. Удѣлъ Украинцевъ заключался въ томъ, чтобы производить надстройку надъ этою работою въ видѣ изученія Украины, сохраненія традицій украинскаго языка и литературы, хотя бы въ самыхъ скромныхъ размѣрахъ — „для домашняго употребленія“, какъ говорилось, — которое бы не вызывало упрековъ въ сепаратизмѣ. Съ проповѣдью такого скромнаго „укаинофильства“ выступилъ между прочимъ и послѣдній изъ представителей Кирило-меевской тройки — Костомаровъ, въ послѣдніе годы жизни, впрочемъ, какъ говорятъ — изъ мотивовъ чисто тактическаго свойства.

Другое направленіе „культурничества“ — назову его радикально-національнымъ — старалось противопоставить великорусской стихіи стихію украинскую, съ ея самобытнымъ содержаніемъ, какъ равноправный и самодовлѣющій національный типъ, по крайней мѣрѣ въ теоріи. Держась чисто „культурническаго“ направленія въ Россіи, представители этого направленія не прочь были однако вести политику въ Галиціи. Здѣсь при ихъ участіи созданъ былъ компромиссъ украин-

скихъ націоналистовъ съ центральнымъ правительствомъ и мѣстными польско-шляхетскими правящими кругами,—такъ называемая „угода“ 1890 г., имѣвшая цѣлью обезпечить здѣсь нестѣсняемое культурное развитіе украинства цѣною уступокъ политическаго характера—смягченія украинской оппозиціи польско-шляхетскому режиму. Компромиссъ этотъ впрочемъ весьма скоро окончилъ свое существованіе въ виду невозможности примирить въ дѣйствительности жизненные запросы украинства съ сохраненіемъ польско-шляхетскаго режима.

Чисто культурническое направленіе и на почвѣ Россіи скоро обнаружило свою полную несостоятельность. Съ одной стороны, старый режимъ оставался непреклоннымъ въ своемъ преслѣдованіи *всякаго* проявленія украинскаго національнаго сознанія, и никакимъ пониженіемъ украинскихъ запросовъ, никакими „отмежеваніями слѣва“ не удавалось здѣсь создать почвы для какого-либо легальнаго украинства. Съ другой стороны—съ совершенною ясностью обнаруживалось, что культурно-національные запросы украинства такъ тѣсно и органически связаны съ общественно-политическими, что невозможно выдѣлить ихъ, не обрекая на захуданіе. Поэтому даже чисто научная работа въ концѣ концовъ захирѣла въ кіевскихъ украинофильскихъ кругахъ, отмежевавшихся слѣва, отъ „политики“, и, наоборотъ, развилась въ самыхъ неблагопріятныхъ условіяхъ на галицкой почвѣ, гдѣ культурная работа (до чисто научной включительно) не переставала быть интегральною частью политическаго и общественнаго движенія, борьбы за права народа и его трудящихся массъ.

Съ концомъ девяностыхъ годовъ паденіе культурничества стало очевиднымъ. Младшія поколѣнія отвернулись отъ этого „украинофильства“, и это имя пріобрѣло въ ихъ устахъ характеръ отрицательный, какъ обозначеніе несерьезнаго и поверхностнаго отношенія къ украинству. Во главу угла своей дѣя-

тельности они кладутъ сочетаніе національнаго радикализма ¹⁾—либо съ болѣе или менѣе лѣвыми общественно-политическими теченіями, въ видѣ народническаго социализма или социальнаго демократизма, либо съ болѣе умѣреннымъ конституціоннымъ демократизмомъ, то-есть возвращаютъ украинству политическій характеръ. И на этой почвѣ, подобно галицкимъ теченіямъ и партіямъ 1890-хъ годовъ, формируются и эволюционируютъ, главнымъ образомъ уже въ первыхъ годахъ XX вѣка, теченія и партійныя организациі Украины Россійской, въ большинствѣ дѣйствующія и теперь.

¹⁾ Употребляю это выраженіе взамѣнъ „радикальнаго націонализма“, чтобы не придать ему неблагопріятнаго оттѣнка, которое такъ часто соединяется теперь съ словомъ „націонализмъ“.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА,

український науковий журнал,

присвячений передовсім українській історії,

фіольології й етнографії,

виходить під редакцією М. Грушевського, що два
місяці книжками по 15 аркушів.

XV рік видання.

Розвідки з наук історичних і фіольологічних, матеріали й замітки, перегляд часописей українських й інших (до двіста часописей), критичні оцінки й реферати з наукової літератури, що дотикає українознавства.

**Передплата в Росії 6 руб. на рік, поодинокі
книжки по 1 р. 50 коп.**

Посилати передплату на адресу: Львів (Lemberg), Австрія, Чарнецького 26, Наук. тов. ім. Шевченка (Sevcenko-Gesellschaft der Wissenschaften), або через контору Літературно - Наукового Вістника, Київ, Прорізна 20.

Въ продажѣ имѣются

еще слѣдующія сочиненія и изданія автора.

Історія України-Руси, 2 изд., т. I, II і III, 1904—5, по 3 р.	60 к.
т. IV, 2 изд. (печатається) .	3 „ 50 „
т. V, 1 изд., 1905	3 „ 60 „
т. V, часть вторая отдѣльно .	1 „ 75 „
т. VI, 1 изд.	3 „ 50 „
Розвідки й матеріали до історії України-Руси, кн. II—V	5 „ 50 „
Люстрації королівщини в руських землях XVI в., т. I—IV (Жерела до історії України-Руси, т. I, II, III і VII)	8 „ 00 „
Вступний виклад з історії давньої Руси, 1894 .	0 „ 10 „
Виїмки з жерел до історії України-Руси кн. I— до пол. XI в., 1895	1 „ 00 „
Описи Ратенського староства, 1898	0 „ 30 „
Хмельницький і Хмельницина, 2 изд., 1899 . .	0 „ 10 „
Звенигород галицький, 1899	0 „ 35 „
Похоронне поле в с. Чехах, 1899	0 „ 30 „
Справа українсько-руського університету у Львові, 1899	0 „ 25 „
Хронологія подій Галицько-волинської літописи, 1901	0 „ 50 „
Чи маємо автентичні грамоти кн. Льва	0 „ 25 „
Економічний стан селян в Львівській королів- щині XVI в., 1903	0 „ 10 „
Звичайна схема „руської“ історії й справа раціо- нального укладу історії східнього словян- ства, 1904	0 „ 10 „
Етнографічні категорії й культурно-археологічні типи в сучасних студіях східньої Європи, 1904	0 „ 15 „
Спірні питання староруської етнографії, 1904 . .	0 „ 25 „
Матеріали до історії суспільно-політичних і еко- номічних відносин Західньої України, ч. I, 1905	1 „ 50 „

Про давні часи на Україні (популярная исторія України съ иллюстраціями) 1907	—	р. 20 к.
За української маслак (в справі Холмщини), 1907	—	„ 8 „
З біжучої хвилі. Статі на теми дня (печатається).		
Про українську мову й українську справу. Статі й замітки (пачатається)		
Очеркъ исторіи Кіевской земли отъ смерти Яро-слава до конца XIV столѣтія, 1891	2 „	75 „
Волинскій вопросъ 1098—1102 г., 1891	— „	30 „
Къ вопросу о Болоховѣ, 1893	— „	15 „
Барское староство, историческіе очерки, 1894.	2 „	25 „
Акты Барскаго староства т. I—II, 1893—4 (Архивъ Югозап. Россіи, ч. VII, т. 1 и 2)	4 „	—
Львовское Ученое общество им. Шевченка и его вклады въ изученіе Южной Руси, 1904	— „	30 „
Еще о грамотахъ кн. Льва галицкаго (по поводу статьи проф. Линниченка), 1904	— „	15 „
Очеркъ исторіи украинскаго народа 2 изд., 1906	2 „	50 „
Украинство въ Россіи, его запросы и нужды, 1906	— „	25 „
Освобожденіе Россіи и украинскій вопросъ. Статьи и замітки	1 „	— „
Украинскій вопросъ	— „	15 „
Единство или распаденіе Россіи?	— „	8 „
Автономія и національнй вопросъ	— „	8 „
Движеніе политической и общественной украин-ской мысли въ XIX ст.	— „	8 „
Вопросъ объ украинскихъ каѳедрахъ и нужды украинской науки	— „	20 „
Изъ польско-украинскихъ отношеній Галиціи. Нѣ-сколько иллюстрацій къ вопросу: автономія областная или національно-территоріальная	— „	30 „
Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes, autorisierte Uebersetzung aus der 2 ukrai-nischen Ausgabe, I Band (Kommissionsverlag von B. G. Teubner in Leipzig)		18.00 Mark.

Склады въ книжныхъ магазинахъ: Наук. товариства ім. Шевченка въ Львовѣ, Театральна 1 (Lemberg, Theaterstr. 1, Schewtschenko-Buchhandlung), „Кіевской Старини“ в Кіевѣ, Безаковская, 8, Н. П. Карбасникова, М. В. Пирожкова и „Общественной Пользы“ въ С.-Петербурѣ, и др.

Л. БИКОВСЬКИЙ

[02 (47.71)]

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

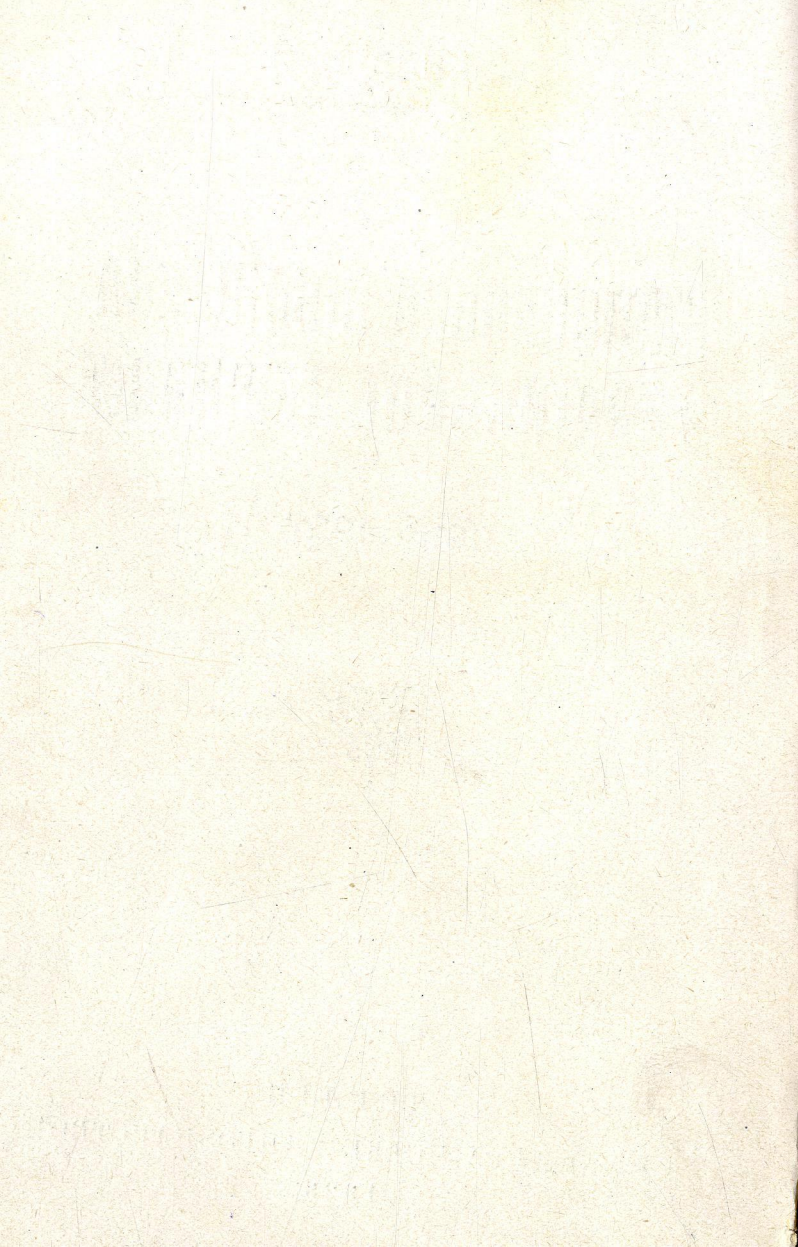
(1918—1921)



Б Е Р Л І Н

В-ВО „УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО“

1923



Л. БИКОВСЬКИЙ

[02 (47.71)]

**НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

(1918—1921)



БЕРЛІН

В-ВО „УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО“

1923

11
72520
Комп. 2.

ДРУКОВАНО 1000 ПРИМ.



До храму людських змагань,
праць і трудів,
Чень і моя доложиться цеглина . .

[Ів. Франко.]



П'ять років минуло з того часу як, з ініціативи та завдяки енергійній діяльності українських учених та громадських діячів, законом 2-го серпня 1918. р. в м. Києві було засновано Національну Бібліотеку Української Держави. Бібліотека знаходиться при Українській Академії Наук, але вона не існує як бібліотека Академії Наук, а є Самостійна Національна Б. та стоїть поза відомствами, поза мінливими політичними та громадськими настроями. З другого травня 1919-го року Б. переіменовано з Національної у „Всенародню (Національну) Б-ку“.

Завданням Б. є закласти на Вкраїні велику книгозбірню всесвітнього типу, яка б згуртувала в собі все, що витворено людською думкою та знанням по всіх науках, — таку книгозбірню, що давала б спромогу, не виїздячи з країни, познайомитися в як найповнішій мірі з світовою літературою по всіх паростях людського знання, писаною геть усіма мовами.

Поруч цієї мети, спільної всім бібліотекам такого типу, Б. має ще й своє спеціальне завдання, а саме: закласти Український Відділ, себ-то відділ *Ucrainica*, присвячений літературі про Вкраїну та про Український народ. В цім відділі повинно згуртуватися все, що друкувалося будь коли й будь де українською мовою, повинна згуртуватися, незалежно від змісту й напрямку, література, писана всіма мовами про історію українського народу, його фольклор, мову, словесність, мистецтво, побут, соціальні та економічні умови життя й т. и. Разом з тим до відділу „*Ucrainica*“ входить і все, що торкається території Української Держави. Тут має





згуртуватися писана всіма мовами література про природу України, про народи, що залюднюють нашу територію, про їхнє духовне життя та історію, економічні та соціальні відносини. З цього погляду — в зв'язку з розселенням українського народу — тая царина, яку обгортають ці відділи, ширшає та захоплює ще й другі землі, які залюднює плем'я українське, але які не входять в територію України. Сюди вступає література про природу, побут, історію, економічні та соціальні умови закордонної Русі-Вкраїни, Буковини, Русі Угорської, Галичини, чи в їх сучасному, чи в їх минулому обсягові — та тих країн Північної й Південної Америки, де пороскидалися суцільні осади вкраїнського племені.

Нац. Б. має являтися не самісінькою книгозбірнею. Має з неї бути й наукова встанова, що присвячує себе вивченню книги, а з'особна — минулому життю книги на Вкраїні, і сполучається з бібліографічною, працею.

Б. має являтися огнищем розумової культури, яке повинно бути дорогим однаковісенько для цілої людности Вкраїни, незалежно від національності, політичних або соціальних пересвідчень або релігії. Як вона закладеться, повинна вона вступити до гурту таких самих всесвітніх установ, дорогих усій думаючій людності, — і в стародавньому Києві, столиці Української Держави, має повстати те, що існує в інших містах — Парижі, Лондоні, Берліні, Відні, Петербурзі, Москві, Вашингтоні.

Б. мусить бути тісно зв'язана з життям. Вона мусить задовольняти ті життєві питання, з якими до неї вдається людність України. Б. мусить бути широко одчинена для всіх і для кожного, безплатна й легко приступна.

Б. почала функціонувати з серпня 1918. р. З того ж часу почалося нагромадження книжних багатств та зароджування тої грандіозної організації, якою являється тепер Б — ка. Підчас гетьманщини Б. не вийшла з стадії ембріону. З настанням директоріяльної влади Б. почала поширюватися. Кількість зібраних книжок надзвичайно зросла при большевиках. По кількості книжок та їх вартості вона вже зайняла перше місце між бібліотеками України, маючи більш 1 000 000 томів. Поширенню її перешкаджають причини політичного



та технічного характеру. Досі Б. не має власного, відповідно бібліотечним вимогам улаштованого, помешкання. Перемінивши, не по своїй волі, за час з 1918. по 1921. рік біля десяти приміщень, Б. займає зараз більшу частину будинку бувш. Олександрівської гімназії, на бульварі ім. Т. Шевченка ч. 14, і окрім того комори Б. ще знаходяться: 1. на бульварі ім. Т. Шевченка ч. 36, 2. в будинку Укр. Академії Наук, 3. в Педагогічному Музеї та 4. в колегії П. Галагана. Невигідний стан мешкальної справи був до останнього часу одною з найважливіших перепон до як найкращого та найшвидшого розвою Б.

Устрій Б-ки має систему величезної всесвітньої Б-ки на взірць Національної Б-ки в Парижі або Вашингтонської в Сполучених Штатах Америки. На першому місці стоїть відділ „Постачання“. Завданням його є постачати книжний матеріал до відділів Б-и. З відділу „Постачання“ книжний потік розгалужується по відділам Б-ки, а саме:

Загальний відділ, який складається з творів цілого світу, й дає колосальний матеріал для праці.

Відділ „Ucrainica“ — який ставить собі завданням освітити наш Край зо всіх боків, дати можливість нашим ученим на місці дістати всі матеріали, необхідні їм для студій над рідним краєм, та облегчити працю по переведенню цих студій.

Відділ „Orientalia“ — по східознавству, з окремими підвідділами „Hebraica“ та „Юдаїка“.

Відділ „Periodica“ — де знаходяться часописи, газети та взагалі періодичні видання.

Відділ „Volantia“ — куди входять листівки, відозви, метелики й т. и.

Графічний відділ — куди входять плакати, мапи, малюнки, гравюри й взагалі всілякі естампи.

Відділ Стародруків — до якого відносяться всі друковані видання на всіх мовах, що вийшли до 1799-го року включно.

Підручний відділ (Handbibliothek) з читальною залюю.

Відділ Раритетів — який тимчасово знаходиться при стародруках.

Рукописний відділ — який складається на зразок тих,



що існують в Публичній та Академічній бібліотеках в Петербурзі.

Кожний відділ складається з робітні та книгохранилища. Робітнею називаю те приміщення, де відбувається праця над книжкою для влиття її в книжний фонд Б. В книгохранилищах книжки стоять по форматам. В робітні книжка послідовно проходить ряд етапів і стає на полицю, а картки йдуть до Каталогного відділу. Останній займається улаштуванням та веденням каталогів Б-ки згідно останнім вимогам міжнародньої наукової каталографії та бібліографії. Всіх каталогів, систематичних та абеткових заведено біля десяти.

Читальня при Б-ці одкрита щодня, крім свят, пополудні, де кожен може користуватися книжними багатствами Б. Книжки для читання громадянству до дому не видаються, окрім академиків та службового персоналу Б-ки. Читальня при Б. почала функціонувати з серпня 1920. р., а випозичування до дому почалося з 1-го січня 1921. р.

На справу адміністративну, технічну та на успішність праці звернено було зразу пильну увагу. Всю працю ще й досі приходить ся переводити в жахливих умовах. Але все таки досягнуто значних результатів і організаційний період швидко закінчиться.

Законодатним органом Б-ки є затверджений урядом Тимчасовий Комітет, який складається з академиків та громадських діячів. Комітет є установою тимчасовою. Він розв'яжеться як тільки Б. стане остаточно на ноги. Тоді на чолі Б. стоятиме Директор Б-ки, а при ньому Рада Бібліотеки. Адміністративним органом є Рада Бібліотекарів, що складається з бібліотекарів та представників від співробітників. Кожним відділом завідує старший або підстарший бібліотекар, якому підлягають співробітники. В залежності від росту Б. збільшувався й службовий персонал її. На 20 — VI 1921. р. він досяг 66 осіб. Нормальний штат Б. розраховано на 300 співробітників.

З фінансового боку Б. має свій окремий бюджет. Утримується вона переважно на державні кошти. На першу половину 1921-го року кошторис Б. досяг до 14850000 карб. радянськими та на операційні витрати 7110000 карб. рад.



Що до бібліотечної техніки, то через відсутність справжніх бібліотечних фахівців, а також через брак відповідної літератури, приходилось робити багато помилок і на протязі існування Б. заводились, одна з другою, різні системи, з якими не можна погодитися з погляду наукового бібліотекознавства. Тільки з осені 1920-го року, завдяки вмілій та енергійній діяльності голови Ради Бібліотекарів Юрія Іванова - Меженка, Б. ввела ряд удосконалень як в методах праці, так і в загальній організації. Наслідком діяльності п. Меженка, Київської Книжної Палати та Українського Бібліографічного Інституту в Києві, бачимо змагання до зразкової постановки всієї справи в Національній Бібліотеці, згідно вимогам сучасного наукового бібліотекознавства та працевзнавства. Що до останнього дуже цікаві спроби тейлоризації бібліотечної праці, заведення „Хроніки“ — органу внутрішнього вжитку Б., „Таблиць лабораторної праці“ та „Таблиць відсоткового відвідування співробітниками праці“. Все це разом дає ясну картину пульсації та розвою Б. Ці заходи дають можливість керувати лабораторною працею в Б-ці з математичною точністю. В звязку з бажанням завести фаховий персонал, стоїть на черзі питання про відкриття при Б. школи бібліотекознавства.

Весною 1921-го року в помешканні Б. було влаштовано Шевченківську Виставку, що тревала біля тижня й яку одвідала велика кількість громадянства. В звязку з виставкою розпочато працю по уложенню бібліографічного показника — Шевченковіани.

Громадські мотиви викликали до життя видавничу діяльність Б. На початку заснування Б-ки, Комітет видав відозву до громадянства під заголовком: „Від тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави в м. Києві“. Брошура, 24 сторн., in 16°, 1918., Київ (написана рівнобіжно на укр. та рос. мовах). Далі поруч з офіційальною відчітністю Б. почала видавати „Книжний Вістник“, трьохмісячний часопис, журнал бібліотекознавства й просвіти. Вийшло 1 та 2-ге числа за 1919. рік. На цьому поки він тимчасово й спинився до більш сприятливих часів.



Швидкий зріст книжних багатств Б. відбувався завдяки широкій участі громадянства, великим коштам, які призначали уряди на поповнення Б-ки та спеціальним законам і наказам, що видавалися ними в цій справі. Б-ка постійно одержує від Книжної Палати по два примірники всього, що туди надходить. На асигновані кошти куплено багато цінних Б-ек. Сила книжок надійшло шляхом дарунків. Підчас радянської влади книжки поступали офіційним шляхом з тих джерел, що утворилися з реквізованих книжок. За Б-ами, що гинули на провінції, були влаштовані експедиції, які дали цінні придбання. Картина зросту книжних багатств Б-ки приблизно слідуюча:

Основу книжного фонду Б-ки створили книжки, подаровані різними жертводавцями. Далі, в листопаді 1918-го року прибула Б-ка бувш. „Київського Жандармського Управління“ — біля 3100 кн. та чимало книжок куплених (наприклад в Вільні) і подарованих. На початку січня 1919. р. Н. Б. налічувала вже біля 10000 томів. З першого січня по 15 квітня 1919. р. книжки прибували до Б-ки постійно різними шляхами: купівлею, подарунками й т. и. Книжки надходили не тільки окремими одиницями, але й цілими бібліотеками.

Поміж купленими найбільш цінні слідуючі:

Б-ка проф. Яснопольського — 2500 т. Дуже цінна, систематично підбрана збірка по громадським, юридичним та фінансовим наукам, по політичній економії, промисловості, торгівлі, господарству, загальній статистиці та іншим науковим галузям.

Б-ка проф. Вагнера — 1600 т., переважно по біології, ентомології, хемії та медицині.

Б-ка академіка Д. І. Багалія, має велику ціну по історичним працям, особливо Слобожанщини та Московської України.

Б-ка В. П. Науменка — 4800 т., відзначається дуже добре складеним відділом „Ucrainica“.

Частина Б-ки П. В. Житецького — 450 т., книжки переважно по філології загальній та славянській.

Б-ка Н. В. Молчановського — 1000 т., багато так званих неофіційальних видань.



Б-ка Є. К. Трегубова — 1750 т.

З поміж подарованих Б-ек дуже цінна Б-ка п-ні Головачової — 2000 т. — Книжки переважно по мистецтву.

В лютому 1919. р. поступила також Б-ка бувш „Державної Канцелярії“ — 700 т., та періодичні видання з бувш. „Купецького зібрання“ — 5000 т.

За час з 15-го квітня по 1-ше липня 1919. р. з поміж поступлень шляхом купівлі найбільш цінні:

Б-ка академіка В. С. Іконнікова — біля 25000 т. Осередком Б-ки (в оцінці академіка Д. І. Багалія) являються книжки по російській історії в самому широкому значінню цього слова, які систематично збиралися по всіх галузях цієї науки. Ця систематичність в збиранні являється характерною рисою всіх відділів книгозбірні. Акад. Іконніков набував книжки для своєї книгозбірні не випадково, а збирав їх систематично, починаючи від старих видань і кінчаючи новими.

Б-ка проф. Голубєва — 3000 т., багато стародруків.

Б-ка проф. Кулаковського — 5000 т. складається з книжок з різноманітних галузів гуманітарного знання від статей та брошур політичного змісту до педагогіки.

Б-ка проф. І. В. Лучицького — 2000 т. Більша частина Б-ки проф. Лучицького (біля 9206 т.) була подарована ним Київській Публичній Б-ці ще в ті часи, як він був головою бібліотечної Комісії Київської міської думи. Але другу частину, котра була необхідна небіжчикові для його наукових праць, він був залишив за собою. Ця частина (вона власне й придбана Нац. Б-кою) менша по кількості, і має велике наукове значіння. Складається вона переважно з праць, котрі торкаються історії Франції. Більшість їх — 800 т. на французькій мові, решта на російській, німецькій, англійській та шведській мовах.

Б-ка проф. Караваєва — 500 т., з котрих половина відноситься до медицини, між ними переважно класичні праці 50-х та 60-х років XIX століття; решта — книжки різного змісту.

Б-ка К. Л. Якубовського лічить 406 книг, брошур та журналів.



Окрім зазначених, набуті за гроші Б-ки: Степаненка — 2000 т., Стещенко — 1500 т. та інші цінні з боку українознавства. Придбано Нац. Б-ою за гроші чимало рукописів та де-які стародруки, як наприклад: „Камень Вери“ Стефана Яворського, перше видання й т. и. Цінні рукописи та стародруки куплено у вдови проф. О. Хв. Кістяківського з його книгозбірні й т. д.

Далі офіційним шляхом від секції охорони бібліотек надійшла велика книгозбірня Г. Є. Афанасєва — 5000 т., частина Б-ки п. Іващенко — 1000 т., Б-ка пансіону граф. Левашової, частина Б-ки „Центральної Ради“. Передано до Б. також даремно з Архиву бувшого „Київського Губ. Правління“ біля 1500 т. різних книжок, брошур та журналів. Книжна Палата передала за цей час до Н. Б. більш 1000 книг, до 40 часописів та біля 8000 газет. Значне число книжок, брошур, часописів та газет передано до Б. дарма приватними жертводавцями та інституціями. Визначимо більш численні дарунки:

Київський Комерційний Інститут — подарував біля 5000 чисел різних газет.

Київська Духовна Академія — подарувала Б. всі свої видання за багато років в 506 томах.

Київська Археографічна Комісія — подарувала по 2 прим. всіх своїх видань, всього біля 100 т.

Я. Ізраєльсон подарував біля 200 книг, завдяки чому значно поповнився відділ „Orientalia“.

За цей же час з Петербургу через А. Л. Бема — одержано біля 100 т.

Одночасово вживалися заходи для охорони та придбання бібліотек та архивів, що гинули на провінції.

В кінці літа 1919. р. Б. вже нараховувала біля 400 000 том., а через зіму в кінці літа 1920-го року цифра ця досягла по приблизному підрахунку до 500—600 тисяч книжок.

За час з 1—VI 1920. р. по 1—VI 1921. р. книжний потік невгавав. До Всенародньої Б-ки ввійшла Б-ка бувшої Олександрівської гімназії — біля 50 000 т. та бібліотека бувшої колегії Павла Галагана.



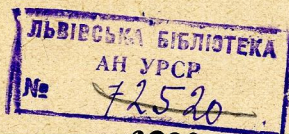
Окрім цього Б-ки багатьох приватних осіб та організацій, наприклад: б-ка проф. Налісса — 5000 т. та помершого в осені 1920. року старшого бібліотекаря Є. О. Ківлицького — 3000 т.

Далі, головним чином, поступали книжки з різних офіційних джерел. Книжна Палата в свою чергу згідно закону надсилала по 2 прим. всіх друків, що поступали до неї. В жовтні 1920. року поступлень до Б. було біля 55 000 книжок з слідуєчих джерел: 1. Кн. Палати, 2. Клубу імені Гн. Михайличенка, 3. Бібліотечної секції при Київській Губнароросвіті, 4. Архивного Управління, 5. від Агитвидату, 6. від Губтрамоту й т. д. В листопаді 1920. р. поступила Б-ка проф. Бартошевича, рештки Б-ки проф. Біліни — 800 т. Від редакції Київських „Вістей“ поступило 788 газет. В травні 1921. р. шляхом купівлі придбано було в Києві Б-ку проф. Ілінського — 6000 т.

Таким чином в червні 1921-го року книжний фонд Б-ки перейшов за 1 000 000 книжок.

Перед Б. знову повстає примара мешкального питання, яка зникне тільки після збудування спеціального приміщення для Н. Б-ки.

Значіння Б-ки: прийнявши на увагу всі ті колосальні книжні багатства, що збирала Б., гадаємо що Н. Б. України вже вступила в гурт всесвітніх великих бібліотек. Б-а має подвійне значіння для всього культурного світу, як: 1. величезна збірка книжних багатств та 2. новий бібліологічний інститут. Ці дві цеглини доложив укр. народ до будинку вселюдського знання та праці. При умові дальшого розвою Б-ка має змогу розвинутися в колосальну інституцію й хутко займе перше місце не тільки поміж б-ками України, а й взагалі на всьому півдні Східної Європи.



40.787.

1478



Адреса Нац. Б-ки:

Україна - Україна.

Київ.

Бульвар ім. Шевченка, ч. 14.

Всенародня (Національна) Бібліотека України.



Джерела.

Подана праця складена на підставі власної праці автора в Нац. Б-ці України та при допомозі слідуючого матеріялу:

¹⁾ Корд В. А. [Записка.] О Національній Библиотеке Украинской Державы.

Див. Сборник трудов Комисии по виработке законопроекта об учреждении Украинской Академии Наук в Киеве. Киев. 1919. Сторн. X—XIII.

²⁾ Від тимчасового Комітету для заснування Нац. Б-ки Укр. Держави в м. Києві. [Брошура.] Київ. 1918, стор. 24., 16.

³⁾ Книжний Вістник, ч. 1 та ч. 2 за 1919. р. Київ. Орган Нац. Б-ки.

⁴⁾ Національна-Всенародня Б-ка при Укр. Академії Наук. [Стаття-відчит.]

Див. „Перший піврік існування Укр. Академії Наук у Києві та начерк її праці до кінця 1919. року.“ Київ, сторн. 12-14.

⁵⁾ Л. Биковський. Українська Національна Бібліотека в Києві. [Стаття.]

Див. часопис „Українська Старина“, Кам'янець-Подільський. 1919. р., сторн. 3-4 і 5.

⁶⁾ „Хроніка“ біжучої праці в Нац. Б-ці України при Укр. Академії Наук. Щоденний, тижневий та місячний орган внутрішнього вжитку Нац. Б-ки за 1920. і 1921. роки.

⁷⁾ Юр. Іванов-Меженко. Всенародня бібліотека України. [Стаття.]

Див. „Вісти Київського Губ. Рев. Комітету“ за 1921. рік ч. 85/330.

⁸⁾ Кривецький Ів. Ів. Шевченківська виставка Всенародньої Б-ки України. [Стаття.]

Див. „Київські Вісти“ за 1921. р. ч. 101 (346).

⁹⁾ Рукописний Відділ Національної бібліотеки. [Замітка в відділі „Хроніка“.]

Див. часопис „Наше Минуте“, ч. 1-2 за 1919. рік. Київ. сторн. 180, 181.

¹⁰⁾ Національна бібліотека України. [Замітка в відділі „Хроніка“.]

Див. часопис „Наше Минуте“ ч. 3 за 1918. рік. Київ.

¹¹⁾ Л. Биковський. Національна Бібліотека Української Держави. [Стаття.]

Див. газету „Українська Трибуна“, Варшава за 1921. рік ч. ч. 145 та 146.

¹²⁾ Національна Бібліотека України. [Стаття.]

Див. часопис „Воля України“, Відень за 1920. р.



¹³⁾ Протоколи засідань Тимчасового Комітету для заснування Нац. Б-ки Укр. Держави в м. Києві за 1918., 1920. та 1921. роки.

¹⁴⁾ Протоколи засідань Ради Бібліотекарів Нац. Б-ки Укр. Держави за 1920. та 1921. роки.

¹⁵⁾ Л. Биковський. Проект організації Нац. Б-ки України в м. Києві. [Згідно її статуту.]

Див. додаток до тижневої „Хроніки“ від 20—V 1920. р.

¹⁶⁾ Правила розподілення праці у Всенародній (Нац.) Бібліотеці. [Оголошення, друковане на машинці.]

¹⁷⁾ Інструкція для Відділу „Ucrainica“, затверджена Радою Бібліотекарів дня 17—XI 1920. року. Складена старшим бібліотекарем І. І. Кривецьким.

¹⁸⁾ Проект організації Каталогного відділу, складений 25—VI 1921. р.

¹⁹⁾ Інструкція для відділу Стародруків. Складена старшим бібліотекарем М. М. Марковським.

²⁰⁾ Інструкція для відділу Рукописів. Складена старшим бібліотекарем Г. П. Житецьким.

²¹⁾ Проект організації дублетної.

²²⁾ Проект організації відділу „Periodica“. [Додаток до тижневої „Хроніки“ за червень 1921. р.]

²³⁾ Проект організації відділу „Постачання“. [Додаток до одної з тижневих „Хронік“ за червень 1921. р.]

²⁴⁾ Список іменний службового персоналу Нац. Б-ки за 20—VI 1921. року.

²⁵⁾ Реєстраційна книга поступлень в відділі „Постачання“.

²⁶⁾ Л. Биковський. „Національна Бібліотека Української Держави“ (1918—1921). [Стаття.]

Студентський Вістник „Поступ“. Львів 1922. р. II. ч. 1—2, стор. 3—10.

²⁷⁾ Л. Б. Митарства Нац. Бібліотеки. „Укр. Трибуна“ за 1921. рік, ч. 19 (217). [Стаття.]

²⁸⁾ Л. Б. До наших бібліотечних справ. „Укр. Трибуна“ за 1922. р. (Видавнича діяльність Нац. Бібліотеки). ч. 10 (208.) [Стаття.]

²⁹⁾ Л. Б. До нашого бібліологічного руху в 1921. році „Укр. Трибуна“ за 1922. рік, ч. 37 (335). [Стаття.]

³⁰⁾ Українська Академія Наук у Києві.

Замітка в хроніці.

Студентський Вістник „Поступ“. Львів 1922. р., ч. 1—2, стор. 55-та.

³¹⁾ Українська Академія Наук у Києві [замітки в статті]. „Вперед“ ч. 800.



1478





Головний склад:
НІМЕЧЧИНА. E. Wyrowyј, Berlin SW. 47,
Yorkstraße 84^{II}

*

Адреса видавництва:
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА. Poděbrady,
Hotel „u krále Jiřího“, č. 27,
stud. L. Bykovskyj





0.48

1986
P1

1478

y

Font - x

